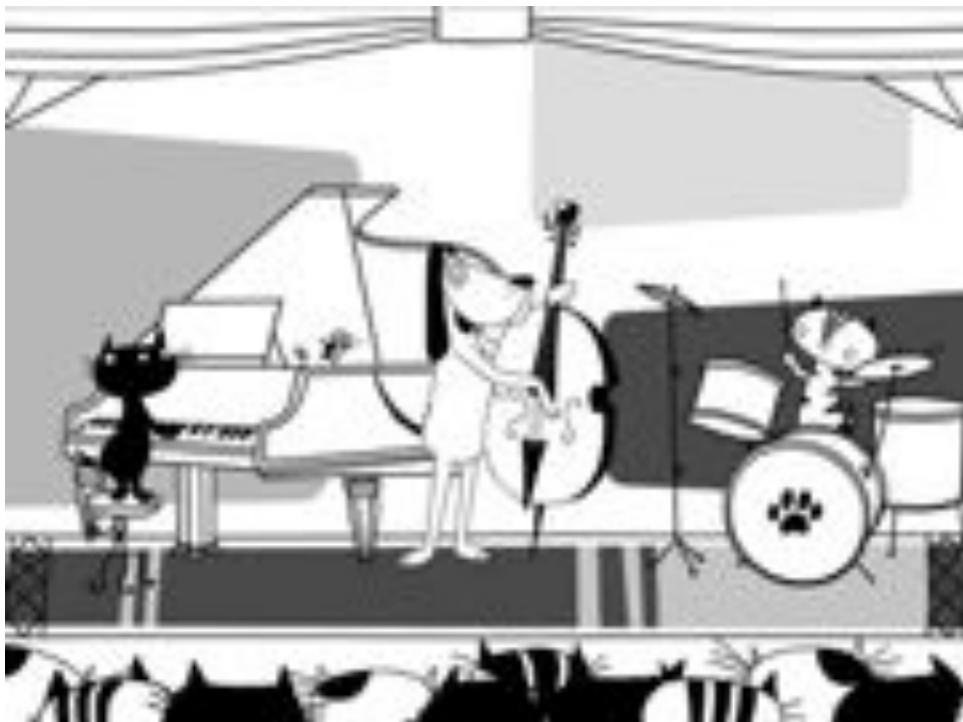

DOEN...!?

Interdisciplinaire (muziek)projecten in het basisonderwijs

Onderzoek naar interdisciplinaire (muziek)projecten in het basisonderwijs in Eindhoven.

© Fiep Westendorp

Door: Arno ter Burg
Studentnummer: 2082104
Opleiding: Master of Education in Arts
Docenten: Daniela Moosmann, MA
Datum: juli 2010

Voorwoord

Dit onderzoek naar interdisciplinaire (muziek)projecten in het basisonderwijs in Eindhoven, is gedaan in het kader van mijn afstuderen voor de opleiding Master Kunsteducatie aan de Hogeschool voor de Kunsten te Utrecht (HKU).

Het afstudeeronderzoek moest een door de student zelf geïnitieerd project zijn met een bijbehorend onderzoek, in aansluiting op de eigen professionele ambitie en op de actuele en/of toekomstige ontwikkelingen in de kunsteducatie.

Diverse leraren, schooldirecteuren, adjunct-schooldirecteuren, Kunst-Cultuurcoördinatoren en vakdocenten hebben de tijd en moeite genomen om de vragenlijst (enquête) te beantwoorden, waarvoor hartelijke dank. Ook dank ik Marijke Smits voor het interview en haar kostbare tijd.

Mijn oprechte dank gaat ook uit naar mijn onderzoeksbegeleider Daniela Moosmann, die mij met duidelijke en overzichtelijke op- en aanmerkingen steeds een stapje verder in de juiste richting heeft gebracht. Tevens wil ik lector Nirav Christophe bedanken voor zijn steun bij mijn onderzoek en zijn waardevolle tips. Ten slotte dank ik Linda Scheeres voor haar inbreng middels de lessen 'Intervisie Afstuderen'.

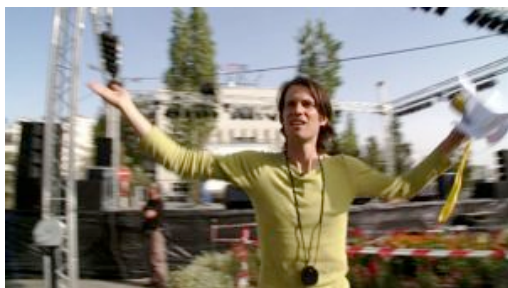
Waalre, 4 juli 2010

1. Inleiding

Een half jaar geleden heb ik mijn professionele ambitie zo verwoord:

“Mijn professionele ambitie is, om na de studie Master Education in Arts, zoveel meer handvatten te hebben dat ik op een andere manier, met een andere benadering, in het onderwijs sta. Ik wil me in de toekomst nog meer gaan richten op het managementniveau. Ik wil een zo breed mogelijk beeld hebben van wat er mogelijk is in de Kunsteducatie op dit moment.”

In mijn professionele ambitie schrijf ik dat ik een andere benadering van het kunstonderwijs zou willen betrachten. Tijdens deze studie is mijn interesse voor interdisciplinaire (muziek)projecten nog sterker geworden, dankzij de colleges over ‘maakprocessen’. Daarbij heb ik o.a. de componist en kunstenaar Merlijn Twaalfhoven (zie foto) geïnterviewd. Zijn

manier van werken en het maken van interdisciplinaire (muziek)projecten voor kinderen (b.v. in de Gaza-strook of in Palestina, maar ook projecten voor het primair en secundair onderwijs in Nederland) hebben mijn nieuwsgierigheid gewekt om te onderzoeken wat dit soort projecten doet met kinderen en wat deze projecten bijdragen aan, en meerwaarde kunnen hebben voor, het

kunstonderwijs. Ik ben er nu van overtuigd dat deze projecten absoluut kunnen bijdragen aan het verbeteren van, en een waardevolle en inspirerende aanvulling kunnen zijn op, het al bestaande aanbod van het kunstonderwijs op het primair onderwijs.

Ik wil onderzoek doen vanuit mijzelf als kunstenaar, maar ook als pedagoog. Waarom heeft een project een bepaalde inhoud? Welke vormen (manier van werken) en/of inhoud vinden leerlingen leuk/interessant? Moet je als kunstenaar concessies doen, je project aanpassen, of je doel bijstellen tijdens het proces? Wat is het doel? Is dat educatie of is het maken van ‘kunst’ met kinderen het doel? Wil je ze wat leren of is het meer een ‘bezigheid’.

Dit is ook een interessant gegeven, gezien vanuit het perspectief van de scholen zelf. Hoe zien zij dit soort projecten?

“Ik (Merlijn Twaalfhoven) werk, niet alleen vanuit een educatieve doelstelling, vaak met amateur musici, maar dit is tevens een duidelijke artistieke keuze. Juist de combinatie van hoog opgeleide specialisten met hun uitmuntende gepolijste kwaliteit en ‘podiumpresence’ en de imperfecte klank en ijver van amateur musici of kinderen verruimt het klankpalet en geeft diepte aan het muzikale werk.”¹

Mijn fascinatie voor interdisciplinaire projecten wordt niet alleen gedeeld door Merlijn Twaalfhoven maar ook, zo blijkt uit mijn onderzoek, door een aantal docenten die hebben gereageerd op mijn enquête. Uit mijn interview met een van deze docenten komt duidelijk naar voren dat een succesvol interdisciplinair project niet alleen goed is voor de school, een goede reclame naar buiten toe, maar ook een positieve ervaring is voor de leerlingen. Voor

¹ <http://www.twaalfhoven.net/la-vie-sur-terre/nl-NL/merlijn+twaaifhoven/visie/imperfectie.aspx>

veel leerlingen geldt dat ze tijdens zo'n project ontdekken dat ze over nog meer talenten en vaardigheden beschikken dan dat ze al wisten. Volgens Marijke Smits, vakleerkracht muziek aan de Mytyschool in Eindhoven, 'zie je de kinderen anders worden, ze komen meer tot ontplooiing'.

Door middel van dit onderzoek probeer ik mijn vraagstelling en subvragen te beantwoorden om zodoende mijn pleidooi voor (meer) interdisciplinaire projecten op het basisonderwijs te onderbouwen.

2. Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	3
2. Inhoudsopgave	5
3. Omschrijving Afstudeeronderzoek	6
3.1. Vraagstelling	6
3.2. Subvragen	6
3.3. Methode van onderzoek	6
4. Ik, pedagoog en musicus...	8
5. Onderzoeksresultaten	10
5.1. Brononderzoek	10
5.1.1. Samenvatting brononderzoek	13
5.2. Resultaten enquête	15
5.3. Resultaten interview	24
6. Conclusie	28
6.1. Conclusie vragenlijst	28
6.2. Conclusie interview	29
7. Aanbevelingen	31
8. Bibliografie	33
9. Bijlagen	34
Bijlage 1: Vragenlijst (Enquête)	34
Bijlage 2: Vragenlijst (Interview)	40
Bijlage 3: Adressenlijst aangeschreven basisscholen	45

3. Omschrijving Afstudeeronderzoek

3.1. Vraagstelling

Wat is de toegevoegde waarde van interdisciplinaire (muziek-)projecten op het primair onderwijs in Eindhoven en omgeving?

Middels deze vraagstelling probeer ik te onderzoeken of en hoe interdisciplinaire (muziek-)projecten een toegevoegde waarde hebben en kunnen hebben binnen het al bestaande (reguliere) aanbod van de cultuureducatie. Dragen deze projecten bij aan de ontwikkeling van de leerlingen? In de inleiding heb ik al aangegeven hoe ik tot deze vraagstelling ben gekomen.

3.2. Subvragen

1. Wat is een interdisciplinair project? Wat maakt het interdisciplinair en wat maakt het tot een project?
2. Wanneer is een interdisciplinair project geslaagd? Wat zijn de eisen waaraan een goed project moet voldoen (in de ogen van de school, de leerling en de kunstenaar)?
3. Is er een verandering in het beleid, t.o.v. de kunsteducatie, van de basisschool na een interdisciplinair project?
4. Waarom gebeuren dit soort projecten nog zo weinig op het primaire onderwijs? Wat zijn de knelpunten en/of weerstanden op artistiek, pedagogisch, danwel organisatorisch gebied?

Middels deze subvragen probeer ik een duidelijker beeld te krijgen wat de invloed is die interdisciplinaire (muziek)projecten hebben op het cultuurbeleid van de scholen en op de leerlingen. Ter verduidelijking van subvraag 1: een interdisciplinair project is een project waarin meerdere disciplines uit de kunsten (b.v. dans, muziek, beeldende vorming, drama, etc.) samenwerken met hetzelfde doel. Er is geen sprake van een vaste, duidelijk gescheiden taakverdeling tussen de verschillende kunstdisciplines. De diverse kunstdisciplines beïnvloeden elkaar wel. De definitie van een project is: 'gedefinieerde hoeveelheid activiteiten, die eenmalig in een bepaalde tijd voor een vastgesteld bedrag moet worden gerealiseerd'. Subvraag 3 probeer ik middels de enquête en een interview te beantwoorden. Door middel van de vragen 14 t/m 19 uit de enquête en door het interview probeer ik subvraag 2 & 4 te beantwoorden. Het antwoord op de vraag vanuit de kunstenaar wordt beantwoordt vanuit het interview.

3.3. Methode van onderzoek

Door middel van een enquête heb ik in kaart proberen te brengen of er interdisciplinaire (muziek)projecten worden gegeven op het basisonderwijs in Eindhoven en wat de invloed van deze projecten is op de leerling en eventueel het beleid van de school t.a.v. cultuureducatie. Werden dit soort projecten al gegeven in het basisonderwijs? Ook heb ik onderzocht wat het aanbod is van het muziekonderwijs op de basisscholen in Eindhoven en hoe een en ander wordt aangeboden.

In totaal heb ik 19 verschillende basisscholen in Eindhoven aangeschreven. In de enquête wordt gevraagd naar de achtergrond van de respondenten (vraag 1).

De vragenlijst is door 2 directeuren, 1 adjunct-directeur, 2 kunst- en cultuurcoördinatoren en 1 interne begeleider/leraar koorklas beantwoord en er is één blanco enquête teruggestuurd (37%). (Een van de kunst- en cultuurcoördinator geeft aan ook vakleerkracht muziek te zijn).

Omdat de resultaten uit de enquête mijn vraagstelling nog onvoldoende beantwoordde, heb ik nog een vervolg interview gehouden met een van de respondenten (Marijke Smits, vakdocent muziek aan de Mytyschool in Eindhoven) van de enquête.

Mijn onderzoek bestaat uit drie onderdelen. Allereerst heb ik bron- en literatuuronderzoek gedaan om de vraagstelling en de subvragen proberen te beantwoorden. Daarnaast heb ik een enquête (vragenlijst) samengesteld die naar 19 basisscholen in Eindhoven is verstuurd. De gehele vragenlijst is opgenomen in bijlage 1 van dit afstudeeronderzoek. Tevens zijn in bijlage 3 alle scholen opgenomen die deze vragenlijst hebben ontvangen. Daarnaast heb ik een interview gehouden met een vakleerkracht muziek, van een van de basisscholen die heeft gereageerd op mijn vragenlijst. De volledige vragenlijst, die ik als basis heb gebruikt voor het interview, is als bijlage 2 opgenomen.

Op basis van de gegevens uit de enquête (vragenlijst) en het interview, samen met het bron- en literatuuronderzoek, heb ik in hoofdstuk 5 mijn bevindingen, conclusies en aanbevelingen beschreven. Door middel van deze conclusies en aanbevelingen probeer ik mijn pleidooi voor meer interdisciplinaire (muziek)projecten op de basisscholen te onderbouwen.

4. Ik, pedagoog en musicus...

Wie ben ik?

Als coördinator van de *Talentstroom* en de *Regionale Vakklas* aan het Centrum voor de Kunsten in Eindhoven (CKE) ben ik regelmatig betrokken bij de organisatie van interdisciplinaire projecten. Wat mij, steeds weer opnieuw, opvalt bij deze projecten is dat er in het begin, zowel vanuit de directie en de docenten, maar ook vanuit de leerlingen een bepaalde weerstand is om aan een dergelijk project mee te doen, maar dat deze weerstand, naarmate het project vordert, geheel verdwijnt en omslaat in iets heel positiefs namelijk: saamhorigheid en het gevoel dat ‘we’ samen iets moois aan het doen zijn! De reacties van leerlingen na afloop van zo’n project (uitvoering) zijn vrijwel altijd heel erg positief. Vaak willen ze nog meer uitvoeringen spelen of weer meedoen met een volgend nieuw project. Mijn belangrijkste doel als pedagoog is dan bereikt: ik wil leerlingen een positieve ervaring meegeven en ze laten ervaren dat samen muziek maken (maar natuurlijk ook alleen) iets fantastisch is! Als ik dat als pedagoog kan bewerkstelligen, dan is mijn project geslaagd.

De positieve ervaring van het samen muziek maken binnen een project hangt zeker ook samen met het soort instrument dat bespeeld wordt. Vaak hebben de ‘strijkers’ op een muziekschool samenspellessen en zitten ze in een orkest. Zo ook de hout- en de koperblazers. Toetsinstrumenten (zoals piano, orgel, keyboard) hebben vrijwel geen samenspellessen maar meestal alleen een individuele les.

Omdat ik zelf pianist, organist en componist ben weet ik maar al te goed dat dat een groot ‘gemis’ is en het, zeker voor hen, erg belangrijk is om aan samenspellessen, projecten of andere vormen van samenspel, mee te kunnen doen. Het is niet alleen leuk om in een groep te musiceren, maar het is ook nog eens ontzettend leerzaam.

Tijdens mijn opleiding aan het conservatorium werd er erg weinig aandacht besteed aan samenspel, zeker op het didactisch/pedagogisch vlak. Gelukkig is daar een aantal jaren geleden verandering in gekomen waarbij docenten op de afdelingen Docent Muziek van de Nederlandse conservatoria de kans aangegrepen om, met subsidie, programma’s te ontwikkelen om pabo- en muziekstudenten voor te bereiden op hun taak voor de klas en om leerkrachten bij te scholen.²

Het interview dat ik heb gehouden met Marijke Smits, vakleerkracht en icc-er op de Mytylschool in Eindhoven, was een welkome aanvulling op mijn onderzoek. Tijdens het gesprek komt duidelijk naar voren dat zij een enorme bevlogenheid en passie heeft om leerlingen de liefde voor muziek, maar ook voor de andere kunstzinnige vakken, bij te brengen. Deze bevlogenheid is voor mijzelf heel erg herkenbaar. Ook ik probeer iedere dag opnieuw mijn passie en liefde voor muziek over te brengen op mijn leerlingen. Het mooiste compliment is als een leerling

² http://www.cultuurplein.nl/attachments/session=cloud_mmbase+475920/Bulletin_39.pdf

chagrijnig de klas binnenkomt en na afloop van de les helemaal vrolijk weer naar huis gaat. Maar ook de glimlach wanneer iets lukt waar we hard aan hebben gewerkt. Het verslag van het interview en de vragenlijst (bijlage 2) die ik bij het interview als basis heb gebruikt, zijn in dit onderzoek terug te vinden.

Zoals Leonard Bernstein het mooi verwoordde:

"Music can name the un-nameable and communicate the unknowable."

5. Onderzoekresultaten

5.1. Brononderzoek

Voor muziek heeft ongeveer 27% van de basisscholen in de regio Eindhoven een vakleerkracht of gespecialiseerde groepsleerkracht; voor beeldende vakken en dans is dat maar 17% en voor drama 13%.³

‘Worden er interdisciplinaire (muziek)projecten gegeven op het primair onderwijs en waarom zijn er tegenwoordig bijna geen basisscholen meer waar, door een vakleerkracht muziek, structureel muzieklessen worden gegeven?’ Twee vragen die ik mij stelde nadat ik vorig jaar mijn zoontje moest inschrijven bij een basisschool.

Bij elk oriëntatiegesprek met een directeur of adjunct-directeur kwamen ook de muzieklessen aan de orde en van mij uit de vraag waarom er tegenwoordig bijna geen vakleerkrachten muziek op het primair onderwijs actief zijn? Standaard was het antwoord dat er een bepaald budget per leerling is en dat ze dat bedrag maar een keer kunnen uitgeven. Het is dus vooral een financieel verhaal, waardoor de prioriteit van de scholen niet bij het muziekonderwijs zit.

Driekwart van de basisscholen heeft een cultuurcoördinator. Hun meest voorkomende taken zijn het inhuren van culturele activiteiten voor de school, afstemming van culturele activiteiten op de vraag van docenten en te zorgen dat de culturele activiteiten worden ingebed en gecontinueerd. Bijna de helft van de cultuurcoördinatoren ontwikkelt cultuureducatiebeleid voor de school.⁴ Scholen vinden bezoek aan culturele instellingen belangrijk. Leerlingen kunnen zo kennismaken met de instelling en drempels worden verlaagd.⁵

Veelal wordt er gebruik gemaakt van een ‘kunstmenu’. Een kunstmenu is een samenhangend kunstprogramma waarbij gedurende de acht jaar dat een kind op de basisschool zit, met verschillende kunstdisciplines wordt kennisgemaakt via het bezoeken van theater- en dansvoorstellingen, concerten en tentoonstellingen. Het aanbod wordt bepaald in overleg met de cultuurinstellingen in de regio en/of via een bemiddelende instantie geregeld. Over het algemeen maakt een voorbereidende les onderdeel uit van het bezoek aan concerten, voorstellingen en tentoonstellingen.⁶

Landelijk doen bijna 90% van de scholen inmiddels mee aan de *Regeling Versterking Cultuureducatie Primair Onderwijs*, zo blijkt uit onderzoek in opdracht van de onderwijsinspectie,⁷ en in Eindhoven maken alle scholen ondertussen gebruik van deze gelden.⁸ Het budget voor het kunstonderwijs wordt dus vooral uitgegeven aan deze

³ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

⁴ http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/afgesloten_onderzoek/Cultuureducatie%20in%20Midden-Drenthe.pdf

⁵ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

⁶ http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/afgesloten_onderzoek/Cultuureducatie%20in%20Midden-Drenthe.pdf

⁷ Twaalfhoven, Anita (2008). Bulletin Cultuur & School. (7-2008, jaargang 11, nummer 53, blz. 12 t/m 17) ‘Van Critical Friends tot Keurmerk’.

⁸ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

zogenaamde kunstmenus, waardoor een structureel aanbod van het kunstonderwijs (wekelijks les, gegeven door een vakleerkracht op school, met een aantal keren per jaar een uitvoering/presentatie op school) vrijwel niet meer aanwezig is. Vaak ontbreekt er een stevige samenhang in het aanbod, zodat scholen de activiteiten als los zand ervaren en de doorlopende leerlijn (als die al aanwezig is) hiaten vertoont.

Niet alleen het budget van de scholen speelt een rol in het aanbod en/of inhoud van de kunstvakken in het basisonderwijs. Ook de kennis van de docenten die deze vakken (moeten) geven is cruciaal. In het basisonderwijs zijn er vaak geen vakdocenten die de kunstvakken kunnen geven, waardoor de inhoud van deze lessen vaak minimaal is en er al helemaal niet gesproken kan worden over een doorlopende leerlijn. Voldoende draagvlak voor cultuureducatie binnen het team wordt landelijk gezien als een belangrijke factor voor het realiseren van activiteiten op dit gebied. Vrijwel alle scholen geven aan een middelmatig of groot draagvlak te hebben. Zo'n 10 tot 20% van de scholen geeft zichzelf hiervoor een onvoldoende.⁹

Uit het onderzoek van CultuurStation Eindhoven uit 2010 blijkt, dat scholen houvast zoeken en meer willen werken vanuit beleid. Is er een schriftelijk beleid aanwezig, dan is het draagvlak voor cultuureducatie (en dus ook voor (interdisciplinaire) projecten) beduidend groter en maken projecten en voorstellingen eerder een structureel deel uit van het jaarprogramma. Als scholen een Interne Cultuur Coördinator (ICC) hebben is er ook een meer planmatige aanpak van de cultuureducatie. De ICC'er heeft een duidelijke voortrekkersrol binnen de scholen. Hij of zij fungeert als activiteitenbureau, vraagbaak en voorbeeld en garandeert de continuïteit. Of de inspanningen van de ICC'er ook daadwerkelijk leiden tot een beleidsplan, is afhankelijk van de houding van het team. De support van de directeur blijkt hierin een essentiële factor.¹⁰

Kunstvakken op het basisonderwijs worden veelal verzorgd door de eigen groepsleerkrachten. Op maar een aantal scholen wordt voor één of meer van deze vakken een gespecialiseerde groepsleerkracht of vakleerkracht ingezet. Het aantal aangestelde gespecialiseerde groepsleerkrachten c.q. vakleerkrachten blijft gering. Veel scholen willen echter graag de expertise van de eigen teamleden vergroten. Enerzijds door leerkrachten te stimuleren om te leren van gastdocenten en anderzijds door bij het aannamebeleid rekening te houden met aanwezigheid van expertise in een van de kunsten. Opvallend is wel dat er slechts een enkele school is in Eindhoven die daadwerkelijk investeert in scholing op dit gebied.¹¹

Gelukkig heeft een aantal conservatoria in 2001, onder de titel 'Proposo' (Projecten Primair Onderwijs en Speciaal Onderwijs) en onder coördinatie van het Koninklijk Conservatorium in

⁹ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

¹⁰ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

¹¹ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

Den Haag plannen ontwikkeld voor een structurele verbetering van het muziekonderwijs in het primair en het speciaal onderwijs. Dit gebeurde in opdracht van het Ministerie van OCenW. De opdracht vloeide voort uit de begrotingsbehandeling van november 2001 in de Tweede Kamer. Daarbij werd op initiatief van het toenmalige kamerlid Marleen Barth (PvdA) een flink bedrag vrijgemaakt voor een financiële impuls ter verbetering van het muziekonderwijs. Hierdoor kan er onder andere een speciale opleiding vakdocenten in het basisonderwijs en een opleiding voor consulenten in het speciaal onderwijs komen. Het daarvoor te ontwikkelen materiaal komt in 2004 kosteloos beschikbaar voor pabo's en conservatoria en voor HBO-opleidingen speciaal onderwijs.¹²

Anno 2005 is er een handboek verschenen, getiteld *Muziek leren*, met artikelen over muziekonderwijs in het primair onderwijs en 11 nieuwe lesprogramma's. De docenten op de afdelingen Docent Muziek van de Nederlandse conservatoria hebben deze kans aangegrepen om met subsidie, programma's te ontwikkelen om pabo- en muziekstudenten voor te bereiden op hun taak voor de klas en om leerkrachten bij te scholen.¹³

In januari 2004 is het Koninklijk Conservatorium in Den Haag gestart met een 'pilot' (proef) om in één jaar (afgestudeerde) musici te scholen tot vakdocent muziek (VMPO (Vakdocent Muziek Primair Onderwijs)). De subsidie voor deze 'pilot' kwam uit de Proposo-gelden (Projecten Primair en Speciaal Onderwijs), die de overheid beschikbaar gesteld heeft aan de Conservatoria om het muziekonderwijs op de basisschool een kwalitatieve impuls te geven.¹⁴

Uit een onderzoek naar cultuureducatie in het basis- en voortgezet onderwijs in de gemeente Midden-Drenthe, uitgevoerd in opdracht van de gemeente Midden-Drenthe in het najaar 2007 door Cultuurnetwerk, blijkt dat zowel de basisscholen als de scholen voor voortgezet onderwijs de voorkeur geven aan langlopende activiteiten met een structureel karakter. Als het gaat om de organisatie van de activiteiten zijn er duidelijke verschillen tussen het basis- en voortgezet onderwijs; waar de basisscholen liever geen voorbereiding op school willen, maar wel dat het vervoer geregeld wordt en het liefst vakdocenten en kunstenaars voor de klas zien, vinden de vo-scholen meestal het omgekeerde. Zij geven de voorkeur aan een goede voorbereiding op school, vervoer op eigen gelegenheid en hun eigen docenten voor de klas. Nu hangt dat laatste waarschijnlijk samen met het feit dat er – in tegenstelling tot het basisonderwijs – in het voortgezet onderwijs vaker vakdocenten werken.

Bij de inhoud van de activiteiten gaat de voorkeur op beide schooltypen uit naar multiculturele, actieve en vernieuwende activiteiten op het gebied van diverse kunstvormen, gericht op het verwerven van kunstgerelateerde vaardigheden. De meningen zijn verdeeld over de vraag of de activiteiten op maat gesneden moeten zijn, of in samenwerking met andere scholen georganiseerd moeten zijn. Dat geldt ook voor de vraag of de activiteiten gekoppeld moeten zijn aan andere vakken of dat ze op zichzelf zouden moeten staan.¹⁵

¹² http://www.schooltv.nl/liedmachien/pagina.jsp?nr=liedmachien_muziekonderw

¹³ http://www.cultuurplein.nl/attachments/session=cloud_mmbase+475920/Bulletin_39.pdf

¹⁴ <http://proposo.koncon.nl>

¹⁵ http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/afgesloten_onderzoek/Cultuureducatie%20in%20Midden-Drenthe.pdf

Uit onderzoek blijkt dat projectonderwijs erg populair is.¹⁶ Scholen willen graag dat leerlingen zelf actief aan de slag gaan met kunst. Zo'n 90% van de scholen werkt op een of andere manier op deze wijze. Op 60% van de scholen worden projecten structureel ingezet en hebben ze een vaste plek in het schoolprogramma. Het gaat daarbij vooral om projecten in eigen beheer, waarvan men de kwaliteit graag verbeterd wil zien.

Ook landelijk¹⁷ zien we de tendens dat er steeds meer structureel gebeurt en steeds minder ad hoc.

Een organisatie die veel interdisciplinaire (muziek)projecten op het primair onderwijs verzorgt, in de regio Maastricht, is *'Intro in situ'*. Voor *'intro in situ'* is cultuureducatie vooral cultuurparticipatie. Zij startte daarom in 2007 een eigen educatief programma waarin het ontwikkelen van het auditief bewustzijn bij kinderen centraal staat. Het bewust worden van de aanwezigheid van geluid wordt als ingang gebruikt voor het omgaan met muzikale parameters.

Bij het ontwikkelen en aanbieden van educatieve projecten legt *'intro in situ'* geen nadruk op het musiceren of het luisteren naar muziek in de klassieke zin. In plaats van het *'inhuren'* van ensembles die schoolconcerten geven maken zij zelf (of met anderen) lesprogramma's waarbij min of meer vanzelfsprekend de *'officiële'* grenzen tussen geluid en muziek overschreden worden. Door de integratie van klankkunst in haar activiteiten ontwikkelde *'intro in situ'* een uitgebreide expertise op het gebied van het presenteren van geluid op de grens van muziek. In deze aanpak is het spelen van een gewoon muziekinstrument niet aan de orde, veeleer wordt gezocht naar het tot klinken brengen van alledaagse voorwerpen. Met projecten rondom de ontwikkeling van het auditief bewustzijn beogen zij spelenderwijs een bijdrage te leveren aan de emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen.¹⁸

5.1.1. Samenvatting brononderzoek

Enkele aspecten die tijdens het brononderzoek naar voren kwamen zijn:

1. Projectonderwijs is populair.
2. Scholen geven de voorkeur aan langlopende projecten met een structureel karakter.
3. De inhoud van deze projecten moeten multicultureel, actief en vernieuwend zijn op het gebied van diverse kunstvormen, gericht op het verwerven van kunstgerelateerde vaardigheden.
4. Scholen maken veelal gebruik van *'Kunstmenu's'* waardoor een structureel aanbod van het kunstonderwijs (wekelijks les, gegeven door een vakleerkracht op school, met een aantal keren per jaar een uitvoering/presentatie op school) vrijwel niet meer aanwezig is.

¹⁶ Resultaat Monitor Cultuureducatie Primair Onderwijs 2010, CultuurStation

¹⁷ Monitor Cultuureducatie in het primair en voortgezet onderwijs, Monitor 2008–2009, Obéron, Sardes

¹⁸ <http://introinsitu.nl/intro-in-situ-2/beleidsplan/>

5. Vaak ontbreekt er een stevige samenhang in het aanbod, zodat scholen de activiteiten als los zand ervaren en de doorlopende leerlijn (als die al aanwezig is) hiaten vertoont.
6. Het budget van de scholen speelt een grote rol in het aanbod en/of inhoud van de kunstvakken op het basisonderwijs.
7. De kennis van de leerkrachten die de kunstvakken (moeten) geven is vaak gering. Scholen willen echter graag de expertise van de eigen teamleden vergroten.
8. Als er een schriftelijk beleid aanwezig is op school, dan is het draagvlak voor cultuureducatie (en dus ook voor (interdisciplinaire) projecten) beduidend groter en maken projecten en voorstellingen eerder een structureel deel uit van het jaarprogramma.
9. Als scholen een Interne Cultuur Coördinator (ICC) hebben is er ook een meer planmatige aanpak van de cultuureducatie.
10. Cultuurparticipatie onderdeel laten zijn in cultuureducatie blijkt een succesfactor te zijn voor interdisciplinaire (muziek-)projecten.

5.2. Resultaten enquête

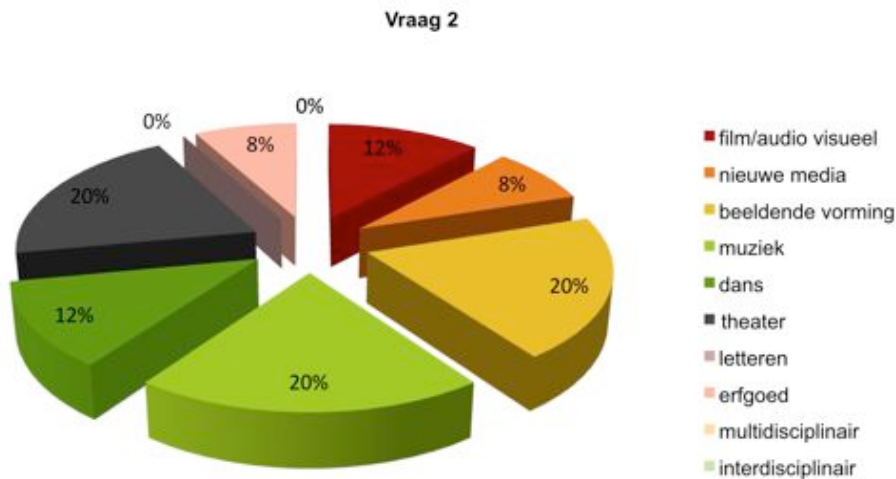
De inhoud van dit hoofdstuk is gebaseerd op de resultaten uit de enquête die onder 19 basisscholen in Eindhoven is verspreid. Er hebben uiteindelijk 6 scholen de vragenlijst ingevuld en één school heeft blanco gereageerd (37 % respons).

In de enquête wordt gevraagd naar de achtergrond van de respondenten (vraag 1).

De vragenlijst is door 2 directeuren, 1 adjunct-directeur, 2 kunst- en cultuurcoördinatoren en 1 interne begeleider/leraar koorklas beantwoord en er is één blanco enquête teruggestuurd. (Een van de kunst- en cultuurcoördinator geeft aan ook vakleerkracht muziek te zijn).

Vraag 2:

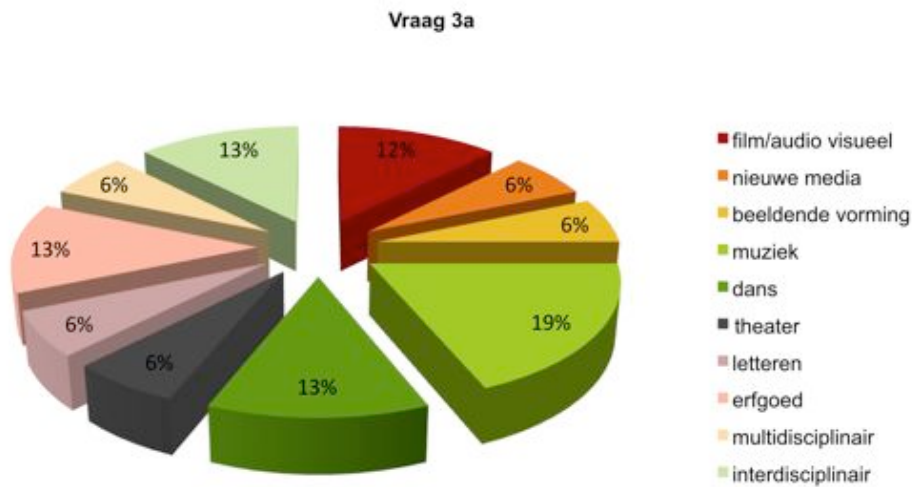
Welke discipline krijgt in de acht schooljaren die een kind op deze school doorbrengt volgens u voldoende aandacht? (meerdere keuzes mogelijk)

Uit de ingevulde vragenlijsten blijkt dat er op deze scholen geen aandacht is voor letteren, multi- of interdisciplinaire projecten. Muziek, dans en beeldende vorming zijn de disciplines die de meeste aandacht krijgen.

Vraag 3a:

Welke discipline(s) zou(den) volgens u meer aandacht moeten krijgen op school?

Ondanks het feit dat multi- en interdisciplinaire projecten niet of nauwelijks op het basisonderwijs wordt gegeven willen scholen hier toch meer aandacht aan besteden. Ook een aantal disciplines die al worden gegeven worden genoemd met daarbij de opmerking dat deze nog meer aandacht zouden mogen hebben.

Vraag 3b:

Heeft u meerdere disciplines ingevuld? Ja/nee. Zo ja, welke vindt u het belangrijkste en waarom?

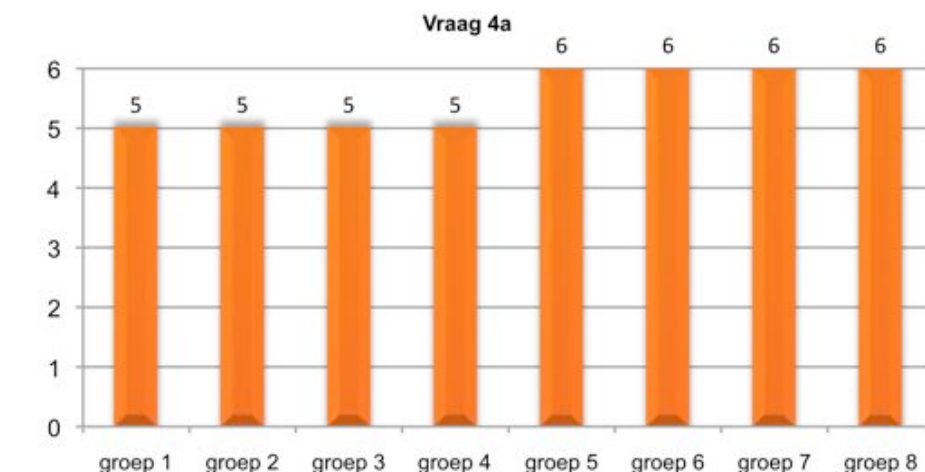
Op deze vraag zijn verschillende, uiteenlopende antwoorden gekomen. Een school is van mening dat muziek de belangrijkste discipline is, maar dat er te weinig aandacht aan wordt besteed omdat er te weinig 'know how' is.

Verder vindt een school erfgoed erg belangrijk omdat 'dit betrekking heeft op het leven van nu en waarom het leven zo is geworden'. Een andere school geeft aan dat momenteel nieuwe media en dans de belangrijkste disciplines zijn en dat ze daarin een inhaalslag willen maken. Eén school geeft aan een aantal disciplines erg belangrijk te vinden, namelijk: nieuwe media, beeldende vorming, muziek, dans en theater.

Vraag 4a:

Welke groepen/bouwen binnen uw school word(t)/en muziekonderwijs aangeboden?

Op vrijwel alle scholen wordt er vanaf groep 1 muziekonderwijs aangeboden. Op één school is dit niet het geval, daar start het muziekonderwijs pas in groep 5.

Vraag 4b:

Welke indeling hanteert uw school tussen diverse groepen met betrekking tot muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten?

De uitkomsten op deze vraag zijn zeer divers. Eén school hanteert kleuterbouw, middenbouw en bovenbouw. Een andere school hanteert groep 1&2, 3&4, 5&6 en 7&8. Er is ook een school die beiden heeft ingevuld. Eén school geeft muziekonderwijs per leerjaar en nog een andere school heeft groep 6&7&8 samengevoegd. Eén school geeft aan per klassikale groep muziekonderwijs aan te bieden.

Vraag 4c:

Hanteert uw school een samenhang tussen diverse leerjaren/bouwen met betrekking tot muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten?

Bij 50% van de scholen is er geen samenhang tussen de diverse leerjaren. Op twee scholen is er duidelijk sprake van een doorlopende leerlijn en op een andere basisschool is er samenhang door middel van de methode “moet je doen”.

Vraag 5a:

Heeft uw school een vakleerkracht muziek?

Op één school is er wel een vakleerkracht muziek, op alle andere scholen is géén vakleerkracht muziek aanwezig. Een basisschool vermeldt het volgende: ‘van alle groepsleerkrachten wordt verwacht dat ze zelf het vak muziek ruim onder de aandacht brengen in hun groep, zowel vocaal (zingen) als instrumentaal. (alle leerlingen maken hun eigen bamboefluit en bespelen die dagelijks)’.

Vraag 5b:

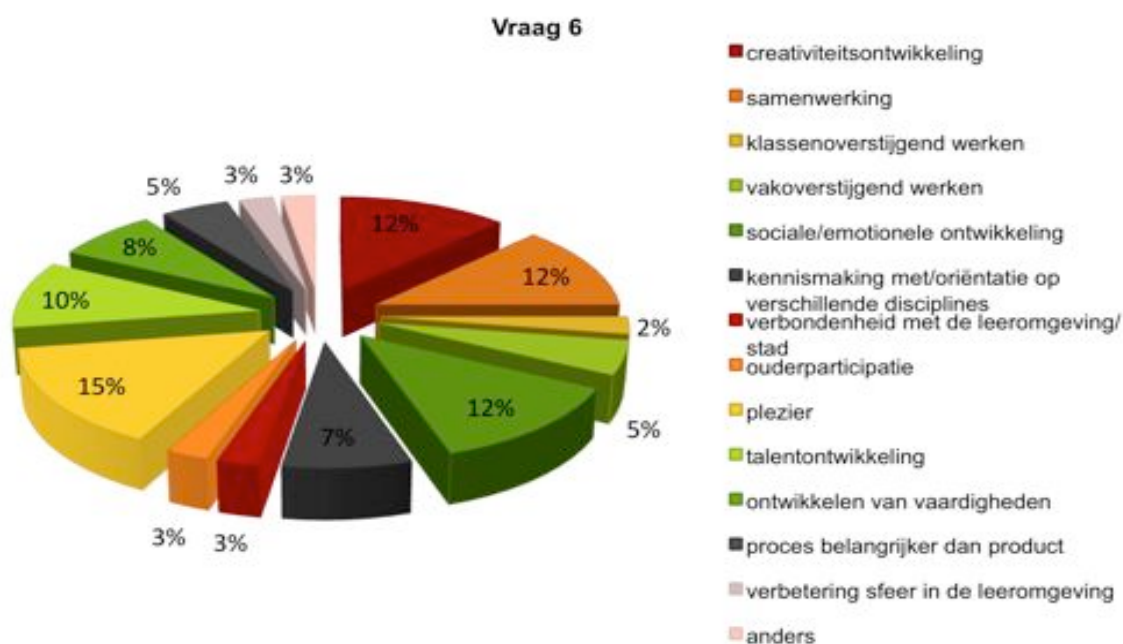
Zo ja, hoeveel klokuren werden er afgelopen schooljaar (2008–2009) op uw school besteed aan muziekonderwijs?

Op een school wordt een half uur per week aandacht besteed aan muziekonderwijs en op een andere school ‘zeer veel, niet in een getal te vatten, daar buiten de gewone lesuren veel aan muziekonderwijs gedaan wordt buiten het lesrooster om’.

Eén school is specifiek in het aantal klokuren, namelijk; 1 klokuur per week = 45 minuten per groep. (Sommige klassen 1x per 2 weken. Soms vervolg in de klas. Bij de onderbouw meerdere malen per week kortere lessen). 50% van de vragenlijst is bij deze vraag blanco.

Vraag 6:

Wat vindt u een belangrijk aspect van cultuureducatie? (meerdere keuzes mogelijk)

Het aspect 'plezier' scoort 100% in de vragenlijst. Ook de aspecten 'creativiteitsontwikkeling', 'samenwerking' en 'sociale/emotionele ontwikkeling' scoren hoog (80%). Bij het aspect 'andere' wordt vermeld dat er toekomstgericht wordt gekeken naar mogelijke hobby's en dat vooral het opdoen van 'succeservaringen' en het 'durven presenteren' bij één school belangrijke aspecten zijn.

Vraag 7:

Noem een (interdisciplinair)project uit de afgelopen jaren dat u succesvol vindt. Wat maakte dit project tot een succes?

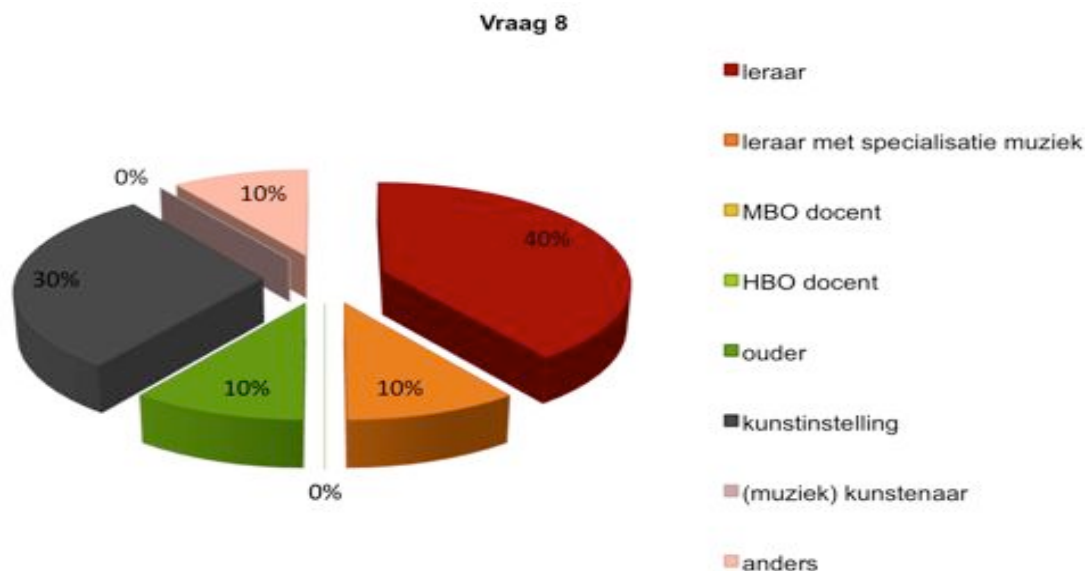
Vrijwel alle scholen (84%) heeft een succesvol project ingevuld. Er is ook een verwijzing naar de Cultuurmemo. Hierbij enkele voorbeelden:

- 'De Nachtegaal', een project met de organisatie vanuit het Brabants Orkest.
- Opvoering van de musical 'Kunt u mij de weg naar Hamelen vertellen meneer?'
- Internationaal kinderfeest.
- De culturele week (al 5 jaar), rond een kunstdiscipline; introdans, circusedans, classic express, bezoek aan historisch centrum, optreden muziekcentrum, bezoek seniorenorkest, operazanger.

Het is opmerkelijk dat wel voorbeelden van succesvolle projecten worden gegeven, maar geen succesfactoren. Het lijkt alsof de scholen zich van die succesfactoren niet of nauwelijks bewust zijn, of het in ieder geval moeilijk vinden die te benoemen.

Vraag 8:

Wie leidt de (interdisciplinaire)projecten en/of muziekactiviteiten op uw school? (meerdere keuzes mogelijk)

In de meeste gevallen (40%) worden de projecten gegeven door een leraar op school of een kunstinstelling. Verder is er op één school een ouder actief die de projecten leidt en één vakleerkracht muziek.

Vraag 9a:

Is het beleid van de school, m.b.t. cultuureducatie, veranderd na dit succesvolle (interdisciplinaire)project?

Bij 70% van de scholen is het beleid niet veranderd. Bij één vragenlijst is deze vraag niet ingevuld. Bij één school is het beleid wel veranderd en is cultuureducatie verder verankerd.

Vraag 9b:

Zo ja, zou u kunnen aangeven wat de veranderingen zijn?

Er is een verdere verankering van cultuureducatie in het beleid van de school. Tevens is er een groeiend enthousiasme onder leerlingen en (de meeste) teamleden voor culturele weken.

Vraag 10a:

Is de 'houding' van de leerlingen veranderd na dit succesvolle (interdisciplinaire)project?

Bij 50% van de scholen is de houding van de leerling niet veranderd. Bij twee vragenlijsten is deze vraag niet ingevuld. Eén school geeft aan dat de 'houding' van de leerlingen wel is veranderd.

Vraag 10b:

Zo ja, zou u kunnen aangeven wat de veranderingen zijn?

Sommige leerlingen hebben dingen ontdekt waar ze goed in zijn en waar ze verder mee willen. Bij een aantal leerlingen is het zelfvertrouwen zichtbaar versterkt en zie je dat leerlingen zich durven presenteren zoals ze zelf zijn.

Vraag 11:

Welke vaardigheden en kennis heeft de school zelf 'in huis' die zouden kunnen worden ingezet binnen de cultuureducatie?

Hierbij enkele voorbeelden die zijn ingevuld:

- ICC-er, we zijn nog in ontwikkeling hierin en staan nog aan het begin.
- Minimaal. Wel een enthousiaste docente (groep 5) die dans kan geven.
- De groepen 6,7 en 8 krijgen wekelijks koorzang. (meerstemmig samen zingen/canons) De liederen worden uitgevoerd op schoolvieringen. De leerlingen van groep 3 t/m 8 maken hun eigen (sopraan) bamboefluit. Daarnaast wordt vanaf groep 6 gebouwd aan een tenor, alt of basfluit. Diverse leerkrachten verzorgen muzieklessen na schooltijd aan individuele leerlingen. (trompet, piano, accordeon)
- Vakleerkracht handvaardigheid (ICT-er), vakleerkracht muziek (ICC-er) en vakleerkracht drama.

Vraag 12:

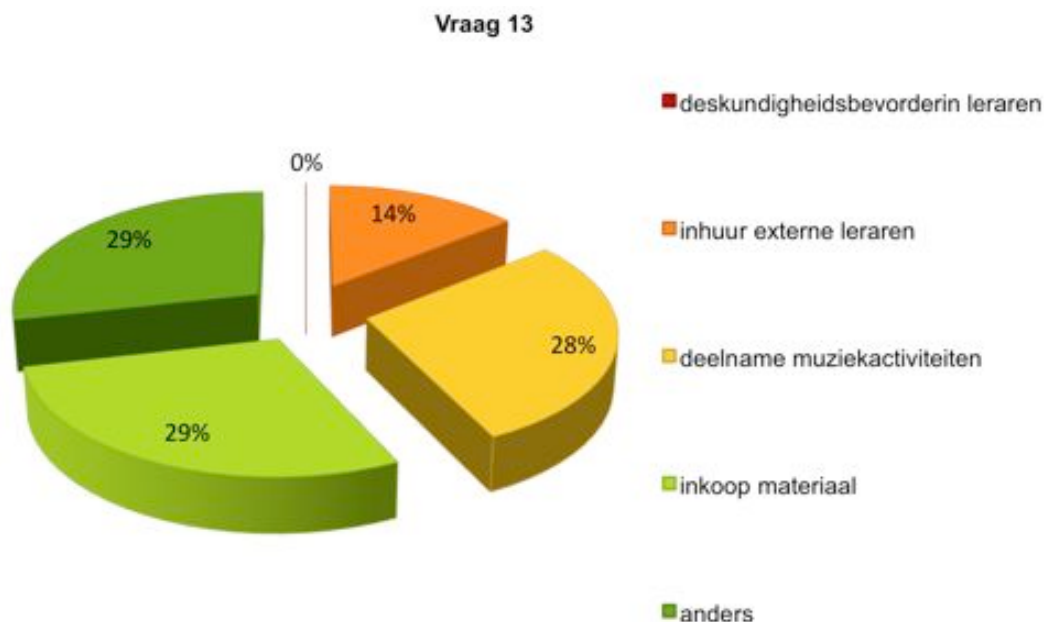
Hoeveel uur zou er per week aan cultuureducatie besteed moeten worden (inclusief de lessen die door eigen vakdocenten gegeven worden)?

Ook bij deze vraag liggen de antwoorden weer vrij ver uit elkaar.

Eén school geeft aan dat dat 4 /5 uur zou moeten zijn. Een andere school vindt één uur per week voldoende en nog een andere school geeft aan 3 uur te besteden aan muziek, handvaardigheid/tekenen en drama/dans. Volgens één school idealiter één lesuur per dag.

Vraag 13:

Waarom werden de gelden voor muziekonderwijs en -activiteiten het afgelopen schooljaar 2008/2009 besteed? (meerdere keuzes mogelijk)

Bij 'anders' wordt door één school een aantal projecten/activiteiten zoals 'classic express' en workshops bij het Brabants Orkest genoemd.

Vraag 14:

Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van budget?

Bij 60% van de scholen zijn er geen belemmeringen op het gebied van budget. Bij één vragenlijst is deze vraag niet ingevuld en bij één school is er wel een belemmering.

Vraag 15:

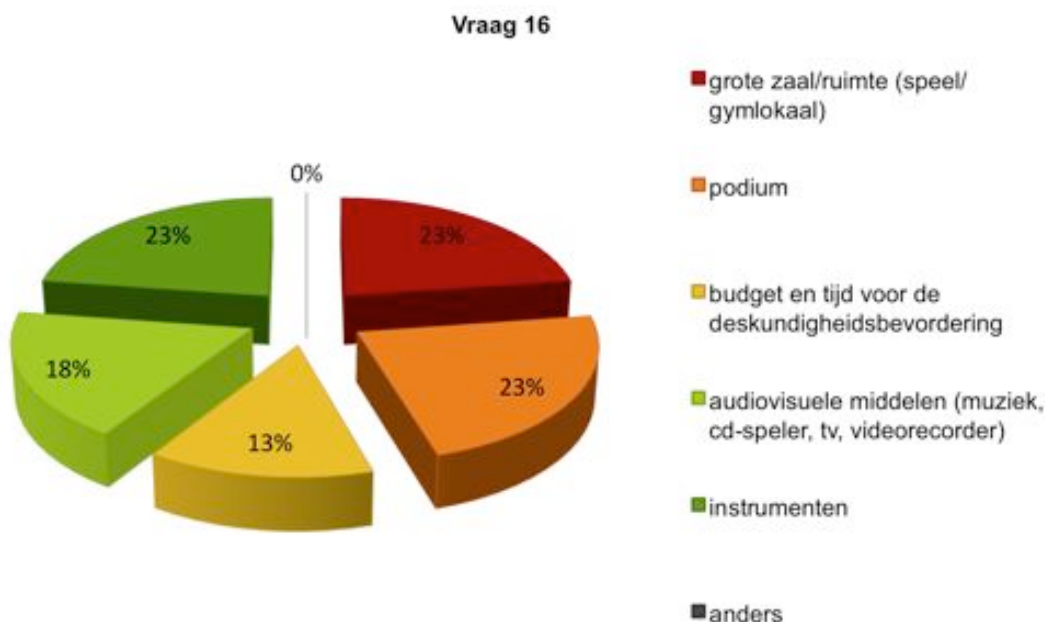
Wat zijn volgens u de voorwaarden voor muziek als onderwijsvak op het gebied van budget?

Als voorwaarden worden aangegeven:

- Voldoende geld om instrumenten aan te schaffen/te vernieuwen.
- Digiborden in de klaslokalen.
- Er zou één persoon verantwoordelijk moeten zijn voor het beheer van de gelden en het instrumentarium.

Vraag 16:

Over welke faciliteiten voor muziekonderwijs en -activiteiten beschikt uw school momenteel? (meerdere keuzes mogelijk)

Alle basisscholen beschikken over een podium en een grote zaal. Verder zijn er ook audiovisuele middelen aanwezig. Alle basisscholen beschikken ook over eigen instrumentarium, zoals: piano (elektronisch), keyboards, gitaar (electronisch), kleuter-muziekinstrumentjes, slagwerk (base-drum, pauk, chimes, djembé's, conga's, boomwhackers), Orff-instrumentarium.

Vraag 17:

Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziek-onderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van faciliteiten?

60% van de basisscholen geeft aan dat er geen beperkingen zijn. Twee basisscholen geven aan dat er wel beperkingen zijn.

Vraag 18:

Wat zijn volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school?

Als belemmering voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten worden de kennis/vaardigheden en inventiviteit van de leraren genoemd als ook het animo. Eén school geeft aan dat de belemmeringen zijn: muziek en ICT - muziek en digibord. Ook het aanschaffen van echt dure instrumenten is lastig.

Vraag 19:

Wat zijn volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van interdisciplinaire (muziek)projecten bij u op school?

Als belemmering voor het plaatsvinden van interdisciplinaire (muziek)projecten wordt door één basisschool genoemd dat er weinig tot geen behoefte is voor dit soort projecten.

Verder moet je dit soort projecten ruim van tevoren plannen, ad hoc kan weinig. Aanschaf van instrumenten is lastig vanwege het budget. Er is tijdsgebrek bij docenten, zij hebben al een grote werkdruk.

Door de andere respondenten is deze vraag niet ingevuld.

Vraag 20:

Uw opmerkingen en/of aanvullingen op deze vragen?

Veel problemen liggen op vervoersgebied. Projecten met het Brabants Orkest ketsen meestal af op het vervoer van de leerlingen (rolstoelbus e.d. is erg kostbaar). Buiten schooltijd is er weinig mogelijk omdat de leerlingen op tijd met de bus of taxi's worden opgehaald.

De conclusies uit deze enquête zal ik in hoofdstuk 6 trekken en ze naast de resultaten leggen uit het interview van hoofdstuk 5.

5.3. Resultaten interview

De inhoud van dit hoofdstuk is gebaseerd op de resultaten uit het interview dat ik op donderdag 24 juni 2010 heb gehouden met Marijke Smits, vakleerkracht muziek en icc-er op de Mytyschool in Eindhoven. De vragenlijst die ik als leidraad heb gebruikt tijdens het interview, is bijgevoegd als bijlage. Enkele redenen waarom ik graag een interview met Marijke Smits wilde waren de volgende; zij was de enige vakleerkracht muziek die op mijn enquête heeft gereageerd. Haar antwoorden op mijn enquête spraken mij zeer aan waardoor ik nog dieper en gericht op interdisciplinaire (muziek)projecten wilde ingaan, zeker ook omdat zij al jarenlang ervaring heeft als docente, maar ook als coördinator en eindverantwoordelijke, met dit soort projecten op de Mytyschool.

Allereerst een korte omschrijving van de school:

Mytyschool Eindhoven is een school voor leerlingen van 4 jaar tot 20 jaar met een lichamelijke handicap, functiestoornis of -beperking. Vanwege leerproblemen en/of sociaal emotionele problemen die hiermee samenhangen ondervinden zij ernstige belemmeringen bij het volgen van regulier onderwijs. De leerlingen zijn afkomstig uit de regio Zuidoost-Brabant. De school bestaat uit een afdeling speciaal onderwijs voor leerlingen van 4 jaar tot ongeveer 12 jaar en een afdeling voortgezet speciaal onderwijs voor leerlingen vanaf 12 jaar tot 20 jaar. De onderwijsdoelstellingen in het speciaal onderwijs komen overeen met de kerndoelen van het basisonderwijs. In het voortgezet speciaal onderwijs komen de onderwijsdoelstellingen overeen met de kerndoelen van het VMBO en met het praktijkonderwijs. Voor leerlingen vanaf 15 jaar bestaat de mogelijkheid om praktijkgericht onderwijs te volgen. De aandacht voor de overgang van school naar de maatschappij neemt een belangrijke plaats in. Bij dit onderwijs staat de voorbereiding van de leerling op wonen, (on)betaald werken en vrijetijdsbesteding centraal.

De school hanteert een orthopedagogische en orthodidactische benadering. De school werkt steeds meer vanuit de visie van adaptief onderwijs. Dit betekent dat voor elk kind het onderwijsaanbod is afgestemd op de mogelijkheden en onmogelijkheden van het kind. Indien het beeld van een kind onvoldoende duidelijk is, wordt gebruik gemaakt van handelingsgerichte diagnostiek. Het lesprogramma wordt aangepast, als dit voor een optimale ontwikkeling van het kind wenselijk is. In overleg met deskundigen en de ouders wordt hiertoe een plan van aanpak opgesteld.¹⁹

¹⁹ <http://www.mytyschooleindhoven.nl/>

Als vakleerkracht muziek en ict-er is Marijke Smits eindverantwoordelijk voor de diverse interdisciplinaire (muziek)projecten die er jaarlijks op de Mytyschool in Eindhoven worden gegeven. Vooral de 'culturele week' is voor de leerlingen, maar ook voor de school een hoogtepunt in het lesjaar. Deze 'culturele week' is in april 2010 alweer voor het vijfde jaar gehouden. Ieder jaar heeft deze 'culturele week' een ander thema. Ook staat er ieder jaar een andere kunstdiscipline centraal. In het eerste jaar waren dat alle kunstdisciplines, in het tweede jaar 'theater', het derde en het vierde jaar 'muziek & dans' en het vijfde jaar 'nieuwe media'. In de loop van het komende schooljaar zullen er nog meer interdisciplinaire projecten plaatsvinden, zoals in oktober het project 'Zongo-familie' (in het teken van Afrika) in samenwerking met de bibliotheek en de gemeente Eindhoven en in oktober 2011 komt er een circusproject in samenwerking met de bibliotheek in Eindhoven.

De inhoud van de (interdisciplinaire) projecten wordt door de cultuurcommissie bepaald. In deze commissie zitten de vakleerkrachten muziek, dans en handvaardigheid en enkele docenten en de interne cultuur coördinator (ict-er). Nadat de inhoud van een project is bepaald moet deze goedgekeurd worden door de directie (MT). Eindverantwoordelijke voor het project is de cultuur coördinator (en vakleerkracht muziek) Marijke Smits.

In al deze projecten worden alle kunstdisciplines zoveel mogelijk gecombineerd en wordt er rekening gehouden met de verschillende niveaus en leeftijd van de leerlingen. Bij een project over literatuur en poëzie werd er bijvoorbeeld een tekst gemaakt. Met behulp van een echte dj (Lady Aida), werd deze tekst op muziek gezet waarna leerlingen dit gingen 'rappen' en dansen. De verdere uitwerking van een project gaat in overleg met alle betrokken docenten. Het programma wordt samen gemaakt en de mensen die de workshops/lessen gaan geven worden uitgenodigd. Regelmatig worden er ook ouders gevraagd om te komen helpen, maar dat is volgens Marijke Smits nog veel te weinig. Eigenlijk zou ze in het begin van het schooljaar een vragenlijst naar de ouders willen sturen om te inventariseren welke ouder beschikbaar is om tijdens het schooljaar mee te helpen. Door gebrek aan tijd is dat er nog niet van gekomen.

Op de vraag of de interdisciplinaire projecten succesvol zijn is het antwoord van Marijke Smits een resoluut: "Ja, zonder meer. De 'culturele week' staat als een huis". Voor haar is een interdisciplinair project succesvol als ze kinderen tijdens zo'n project zichtbaar ziet veranderen, meer tot ontplooiing ziet komen. Kinderen durven zich meer te presenteren en voor veel leerlingen geldt dat ze tijdens zo'n project ontdekken dat ze over nog meer talenten en vaardigheden beschikken dan ze al wisten. Het is ook een succes als de 'nieuwe dingen' die in een project worden aangereikt, na de projectweek ook nog doorwerken.

Volgens Marijke Smits is een aantal factoren noodzakelijk om een project tot een succes te maken. Allereerst moet het project breed gedragen worden door het team. Alle neuzen moeten één kant op wijzen. Ook moet de directie achter het project staan, beleidsmatig maar ook financieel.

Voor school geldt dat een project succesvol is als het breed gedragen wordt door, zowel de leerkrachten als de ouders/leerlingen. De directie moet zo'n project kunnen gebruiken als 'paradepaardje' voor het aanname beleid. Het is goede 'pr' voor de school. Het is namelijk

de visie van de school dat de school 'naar buiten' wil treden en daardoor de mensen 'binnen' kan krijgen.

Voor de leerling is een project succesvol als ze zich kunnen ontplooiën en als hun (verborgen) talenten naar boven kunnen komen. De leerlingen moeten ook veel plezier aan een project beleven. Volgens Marijke is het voor de leerlingen ook een succes als de 'nieuwe dingen' die in een project worden aangereikt, na de projectweek ook nog doorwerken.

Voor de docent/kunstenaar is een project succesvol als een project wordt gedragen door de bouwen²⁰. Ook blijkt het altijd weer lastig te zijn om een project binnen het beschikbare budget te organiseren. In de laatste projectweek over 'nieuwe media' is vanwege geldgebrek één dag niet doorgedaan omdat het huren van diverse apparatuur financieel niet haalbaar was. Een (interdisciplinair) project is ook geslaagd als de externe docenten, die aan een project meedoen, vertrouwd zijn met het geven van lessen aan gehandicapte of autistische kinderen. Daarom geeft Marijke Smits deze docenten, voordat ze beginnen met een project, een rondleiding door de school, om ze te laten zien hoe de school in elkaar steekt en hoe er in de klassen wordt gewerkt en wat er van de docenten verwacht wordt. Ook worden de verschillende niveaus van de leerlingen met de docenten doorgenomen.

De vraag of er gaandeweg het project veranderingen in het project zijn aangebracht op artistiek niveau werd door Marijke Smits beantwoord met een 'ja'.

Ze gaf aan dat bij een project een docent veel teveel theoretisch bezig was en veel te weinig de leerlingen liet zelf 'doen'. Na overleg met deze docent is de lesstof voor de dag later aangepast. De inhoud van het project 'Schilderen met licht' is aangepast omdat het te 'simpel' was voor de leerlingen. Het project over 'nieuwe media' is financieel en daardoor ook artistiek bijgesteld vanwege oplopende kosten. Hierdoor duurde het project één dag korter. Volgens Marijke Smits moet je als projectleider/vakleerkracht het proces blijven volgen. Als je ziet dat leerlingen de inhoud te 'simpel' vinden moet je dat aanpassen. "Prikkel die gasten!". Maar ook andersom is dat belangrijk. Bij een te moeilijke inhoud van een project of workshop haken kinderen al snel af.

Ook de vraag of er gaandeweg het project veranderingen in het project zijn aangebracht op pedagogisch-niveau werd positief beantwoord.

Omdat de mytylschool te maken heeft met speciaalonderwijs is het belangrijk dat externe docenten die een workshop komen geven, vertrouwd zijn met het geven van lessen aan gehandicapte of autistische kinderen. Het is wel eens voorgekomen dat externe docenten te weinig rekening houden met de groep waar ze voor staan, waardoor de pedagogische benadering veranderd moest worden. De leerlingen op de Mytylschool hebben duidelijk behoefte aan een vaste structuur, niet alleen op school, maar ook tijdens de lessen. Als een docent niet duidelijk genoeg kan uitleggen wat er tijdens de les (of project) gaat gebeuren en wanneer, dan is dat voor de leerlingen zeer onduidelijk en niet werkbaar.

De vraag of er gaandeweg het project veranderingen zijn aangebracht op beleids-niveau werd ontkennend beantwoord.

²⁰ De acht leerjaren in het primair onderwijs kunnen worden onderverdeeld in bouwen; onderbouw (groep 1 en 2), middenbouw (groep 3, 4 en 5) en bovenbouw (groep 6, 7 en 8).

Volgens Marijke Smits zijn er duidelijke veranderingen te zien in het beleid van de school t.o.v. de kunsteducatie. Interdisciplinaire projecten waren vroeger op school incidenteel. Nu is het een onderdeel van het beleid van de school. Het staat zelfs in het beleidsplan van de school. Tegenwoordig gebruikt de directie de 'culturele week' zelfs als 'pr' voor de school.

Er zijn ook geen belemmeringen voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten op de school op het gebied van budget. Er is zelfs wat ruimte in het budget. Ook zijn er geen belemmeringen op het gebied van faciliteiten. De school heeft een groot muzieklokaal, een podium in de aula en veel (aangepast) instrumentarium.

In het algemeen geeft Marijke Smits wel aan dat er enkele belemmeringen zijn voor het plaatsvinden van interdisciplinaire (muziek-)projecten op school.

Het ontbreekt soms aan visie bij de directie, maar ook bij veel andere docenten. Het is vaak moeilijk om collega docenten te overtuigen om deel te nemen aan een interdisciplinaire (muziek) project.

De buitenschoolse activiteiten zijn voor een school als de Mytylschool erg lastig te organiseren. Voor gehandicapte leerlingen is het heel erg moeilijk om deel te nemen aan de buitenschoolse activiteiten (projecten). Het vervoer is namelijk vaak een probleem, organisatorisch maar ook financieel.

Ook ligt de school vrij ver van de 'bewoonde wereld'. Zomaar even de stad in of naar het theater is erg lastig.

Wat zeer positief is is dat er een vakleerkracht muziek (en tevens cultuur coördinator) voor de gehele Mytylschool is. Er is een duidelijke doorlopende leerlijn waarbij gebruik gemaakt wordt van de methode 'Moet je doen'. Dit is de basis voor alle muzieklessen schoolbreed. Wel is er de vraag wanneer er een nieuwe methode komt die gebruikt kan worden samen met het digi-bord op school.

Verder heeft de school een ict-er in dienst en een vakleerkracht handvaardigheid/tekenen. Er is een docent voor dans en theater aanwezig op school, maar die geeft alleen les aan de bovenbouw. Extra docenten voor 'dans' en 'letteren' zal een probleem zijn omdat er geen budget voor is. Voor 'nieuwe media' wordt waarschijnlijk wel een nieuwe docent aangetrokken, ook vanwege de succesvolle 'culturele week', die in het teken stond van 'nieuwe media'. Resultaten van deze week zijn te zien op de website van de school en op youtube.

6. Conclusie

In een interview van Frans Waltmans met Merlijn Twaalfhoven geeft Merlijn op de vraag: ‘Heb jij een goede raad voor de hedendaagse muziekwereld?’ het volgende antwoord: “*Niet de noten hebben waarde, maar wat je doet met de totale omgeving. Wat gebeurt er met de mensen die een concert bezoeken? Komen ze alleen wat halen, als simpele klanten in een winkel, of vindt er een ontmoeting plaats, ontstaat er elektriciteit of een chemische reactie?*”.²¹

Ik ben van mening dat dit antwoord ook van toepassing is op de cultuureducatie in het primair onderwijs. Scholen moeten niet alleen wat komen ‘halen’ bij kunstinstellingen, maar moeten nagaan wat cultuureducatie bij leerlingen teweeg zou moeten brengen. Vinden ze het belangrijk dat kinderen ‘kennismaken met kunst en cultuur in de breedte’ en ‘hun sociale vaardigheden vergroten’ of willen ze ‘een brede ontwikkeling’ en ‘ontwikkelen van een open blik op de wereld’ stimuleren? Daarnaast zou er plaats moeten zijn voor ‘het oproepen van verwondering’. Natuurlijk zou het het mooiste zijn als al deze punten gerealiseerd zouden kunnen worden.

6.1. Conclusie vragenlijst

De resultaten uit de vragenlijst (enquête) bevestigen mijn conclusies uit het brononderzoek. Persoonlijk zijn deze resultaten (uit zowel het brononderzoek als de vragenlijst) voor mij geen verrassing. Zij bevestigen het beeld dat ik heb over de kunsteducatie in het primair onderwijs. Op te merken valt dat er in de antwoorden van de vragenlijst veelal gesproken wordt over het muziekonderwijs en niet specifiek over interdisciplinaire (muziek)projecten. Bij bijvoorbeeld vraag 7 vermelden scholen een aantal succesvolle projecten, maar geven zij geen antwoord op de vraag *waarom* dit project zo succesvol was.

Ik zou daarom graag met de scholen die de vragenlijst hebben ingevuld een vervolgonderzoek willen doen middels een gesprek (interview) waarin interdisciplinaire (muziek)projecten het thema zal zijn.

Het is duidelijk dat een aantal antwoorden op vragen uit de vragenlijst (vraag 3b, 4c en 13) de resultaten bevestigen uit mijn literatuuronderzoek.

Naar aanleiding van de resultaten uit de vragenlijst en mijn brononderzoek zeg ik nog steeds: “interdisciplinaire (muziek)projecten: DOEN...!” Maar dan zonder vraagteken! Er is echter wel een aantal aspecten dat aanwezig zou moeten zijn om dit soort projecten te laten slagen.

Een aantal criteria voor het slagen van interdisciplinaire (muziek)projecten:

1. Als een school beleid t.a.v. kunst- en cultuureducatie heeft geformuleerd, is het draagvlak onder docenten groter. Daardoor is draagvlak een essentiële factor voor het welslagen van kunst- en cultuureducatie op school.

²¹ <http://home.kpn.nl/frans.waltmans/interviewscomposerstwaalfhoven.htm>

2. De aanwezigheid van een vakleerkracht muziek of een gespecialiseerde groepsleerkracht is erg belangrijk. Nu valt of staat een project meestal door de inzet en enthousiasme van docenten. Het ontbreken van kennis en het animo bij docenten is een van de belangrijkste redenen dat op veel scholen interdisciplinaire projecten niet van de grond komen (zie ook vraag 18).
3. Doordat scholen veelal via kunstmenu's projecten 'binnenhalen' is er vaak (50%) geen doorlopende leerlijn of opbouw tussen de leerjaren aanwezig (zie vraag 4) en is er sprake van meer passieve kunstbeoefening dan van actieve kunstbeoefening. Een doorlopende leerlijn geeft veel meer structuur in het muziekonderwijs en is van groot belang voor de ontwikkeling van de leerlingen.
4. De ondervraagde scholen zijn zich wel bewust van de belemmeringen die zij ondervinden met betrekking tot het muziekonderwijs/activiteiten (zie vraag 14 t/m 19). Een van die knelpunten is het budget, maar ook de werkdruk en het animo bij docenten wordt een aantal keren genoemd.
5. Alle basisscholen beschikken over een podium en een grote zaal. Er zijn ook voldoende audiovisuele middelen aanwezig. Alle basisscholen beschikken ook over eigen instrumentarium. Wel geven een aantal scholen aan dat het aanschaffen van echt dure instrumenten, vanwege het budget, erg lastig is.

Hieronder staan in het kort de vier belangrijkste factoren die verbeterd zouden moeten worden om het kunst- en cultuuronderwijs, maar specifiek het muziekonderwijs, op basisscholen te kunnen laten slagen:

Beleid, Budget, Kennis & Doorlopende leerlijn.

6.2. Conclusie interview

Een aantal conclusies die ik uit het interview haal komt overeen met de conclusies uit de vragenlijst. De vier belangrijkste punten zijn ook hier: beleid, budget, kennis en de doorlopende leerlijn. In het interview ben ik ook verder ingegaan op de succesfactoren voor een geslaagd interdisciplinair project en stel ik de vraag wanneer een interdisciplinair project geslaagd is. Hieronder heb ik, in het kort, mijn conclusies uit het interview beschreven.

Op de vraag of de interdisciplinaire (muziek) projecten succesvol zijn is het antwoord van Marijke Smits een resoluut: "Ja, zonder meer. De 'culturele week' staat als een huis". Voor haar is een interdisciplinair project succesvol als ze kinderen tijdens zo'n project zichtbaar ziet veranderen, meer tot ontplooiing ziet komen. Hier ben ik het volkomen mee eens! Kinderen durven zich meer te presenteren en voor veel leerlingen geldt dat ze tijdens zo'n project ontdekken dat ze over nog meer talenten en vaardigheden beschikken dan ze al wisten. Het is ook een succes als de 'nieuwe dingen' die in een project worden aangereikt, na de projectweek ook nog doorwerken.

De succesfactoren voor een geslaagd interdisciplinair project, die in het interview duidelijk naar voren komen, zijn:

- Het project moet breed gedragen worden door het team. Alle neuzen moeten één kant op wijzen.
- De directie moet achter het project staan, beleidsmatig maar ook financieel.

Volgens Marijke Smits zijn er ook duidelijke veranderingen te zien in het beleid van de school t.o.v. de kunsteducatie. Interdisciplinaire projecten waren vroeger op school incidenteel. Nu is het een onderdeel van het beleid van de school. Het staat zelfs in het beleidsplan van de school. Tegenwoordig gebruikt de directie de 'culturele week' zelfs als 'pr' voor de school.

Wanneer is een interdisciplinair (muziek) project geslaagd?

Voor de school:

- Als een project breed gedragen wordt door, zowel de leerkrachten als de ouders/leerlingen.
- De directie moet een project kunnen gebruiken als 'parade paardje' voor het aanname beleid. Het is goede 'pr' voor de school

Voor de leerling:

- Als ze zich kunnen ontplooiën en als hun (verborgen) talenten naar boven kunnen komen.
- De leerlingen moeten ook veel plezier aan een project beleven.
- Als de 'nieuwe dingen' die in een project worden aangereikt, na de projectweek ook nog doorwerken.

Voor de docent/kunstenaar:

- Als een project wordt gedragen door de leerlingen.
- Als een project binnen het beschikbare budget blijft.
- Als externe docenten, die aan een project meedoen, vertrouwd zijn met het geven van lessen aan gehandicapte of autistische kinderen.

De resultaten van het interview bevestigen ook mijn eigen ervaringen met interdisciplinaire projecten. Zoals ik al in hoofdstuk 4 heb beschreven moet je bij ieder (interdisciplinair) project, steeds weer opnieuw, de directie, de docenten, maar vaak ook de ouders en leerlingen overtuigen van de meerwaarde van zo'n project.

Een project valt of staat daarom met de bevologenheid, passie, kennis maar vooral het doorzettingsvermogen van de docent die een interdisciplinair project organiseert. Het organiseren van een interdisciplinair project kost vaak ook veel meer tijd dan de tijd die een docent aan uren beschikbaar heeft. Dit zijn een aantal knelpunten die een reden kunnen zijn waarom er zo weinig interdisciplinaire projecten op het primaire onderwijs worden gegeven.

7. Aanbevelingen

In het vorige hoofdstuk zijn de vier belangrijkste factoren vermeld die verbeterd zouden moeten worden om het kunst- en cultuuronderwijs, maar specifiek het muziekonderwijs, op basisscholen te kunnen laten slagen, namelijk:

Beleid, Budget, Kennis & Doorlopende leerlijn.

In dit hoofdstuk probeer ik enkele aanbevelingen voor deze factoren te geven.

Beleid:

1. Er moet een duidelijke visie zijn bij de directie op het gebied van kunst- en cultuueducatie.
2. Zorg er voor dat je als school een duidelijk beleidsplan t.a.v. kunst- en cultuureducatie hebt geformuleerd. Hierdoor creëer je draagvlak onder de docenten, wat ook het animo en de betrokkenheid van het docententeam ten goede komt.
3. Er moet zeker aandacht besteed worden aan de motivatie en het vertrouwen van de leerkracht (maar ook de basisscholen zelf) om kunstonderwijs en interdisciplinaire (muziek-)projecten aan te bieden. Aandacht voor het belang van kunstonderwijs voor leerlingen is erg belangrijk.
4. Interdisciplinaire projecten moeten breed gedragen worden door de directie, docenten, maar ook door ouders en leerlingen.
5. Er zou een ontwikkelingstraject moeten worden opgezet waarbinnen directeuren, cultuurcoördinatoren, kunstvakdocenten en leraren terecht kunnen. Diverse steuninstellingen en Pabo's kunnen hen steunen in het opdoen van kennis en expertise over 'hoe' kunstonderwijs kan worden aangeboden en uitgezet. Basisscholen dienen meer contact te zoeken met Pabo's (aansluiting), centrale cultuurpunten, kunstinstellingen en kunstvakopleidingen om vraag en aanbod op gebied van deskundigheidsbevordering en faciliteiten beter op elkaar af te stemmen. Tevens kunnen deze scholen gebruik maken van de faciliteiten en expertise die bij een andere school reeds aanwezig is. De samenwerking tussen onderwijs- en cultuurinstellingen, Pabo's en kunstvakopleidingen kan mede een stimulans zijn bij het schrijven en implementeren van een visie en beleidsplan omtrent het aanbieden van kunstonderwijs.

Budget:

1. Scholen krijgen per leerling een bedrag dat zij jaarlijks mogen besteden aan kunst- en cultuuractiviteiten. Dit bedrag is maar één keer uit te geven! Daarom pleit ik voor interdisciplinaire projecten omdat in dit soort projecten alle kunstdisciplines aan bod kunnen komen. Heel veel 'vliegen in een klap' dus. Door meer interdisciplinaire projecten te ontwikkelen kan een school ook makkelijker vakoverstijgend werken. Door bijvoorbeeld in de onderbouw muziek en dans te combineren met de gymles kun je kosten van leerkrachten beperken.
2. Er kan ook gezocht worden naar sponsoring (voor korte of langere termijn) om diverse projecten en/of activiteiten te financieren.

Kennis:

1. Als er geen budget is voor een vakleerkracht muziek op school dan is bijscholing van leerkrachten essentieel om tot een goed aanbod van de kunstdisciplines te komen.
2. Wellicht is het mogelijk om een regionale studiedag te organiseren voor alle basisscholen in Eindhoven waarbij uitsluitend de kunstvakken aan bod komen. Dit kan middels workshops, informatie over bijscholing, lezingen, proeflessen, etc.. Op deze dag staat alles in het teken van het kunstonderwijs!
3. Zie ook punt 3 bij 'beleid'.

Doorlopende leerlijn:

1. Door een doorlopende leerlijn in te voeren (middels een methode, of via goed opgebouwde structurele lessen) stimuleer je de ontwikkeling van de leerling meer en geeft het veel meer structuur in het muziekonderwijs en houvast voor de leerkracht.
2. Er zou meer aandacht binnen de scholen besteed moeten worden aan het ontwikkelen van samenhang, binnen het kunstonderwijs, tussen de verschillende leerjaren. Door meer samenhang is er meer plaats voor verdieping binnen de kunstvakken.

Hopelijk kunnen mijn aanbevelingen, voortkomend uit het onderzoek, een positieve bijdrage leveren om het kunst- en cultuuronderwijs, maar specifiek het muziekonderwijs, op basisscholen te laten slagen. Ook heb ik proberen aan te tonen dat interdisciplinaire (muziek-)projecten wel degelijk een toegevoegde waarde hebben binnen het primair onderwijs. Tenslotte hoop ik dat er in de toekomst steeds meer van dit soort projecten in het primair onderwijs zullen worden georganiseerd.

8. Bibliografie

ter Burg, Arno (2008). Interview met Merlijn Twaalfhoven, (17-11-2008)

Twaalfhoven, Merlijn (2008). Website 'La Vie sur Terre'. (15-11-2008)
<http://www.twaalfhoven.net>

Waltmans, Frans (n.d.). Interview Merlijn Twaalfhoven Heerlen-Arnhem (17-11-2008)
<http://home.kpn.nl/frans.waltmans/interviewscomposerstwaalfhoven.htm>

Max, Floor; Aussems, Leo; Smit, Nico.
http://www.schooltv.nl/liedmachien/pagina.jsp?nr=liedmachien_muziekonderw

Max, Floor; Smit, Nico. PROjecten Primair Onderwijsen Speciaal Onderwijs Georganiseerd door Stichting Leerplanontwikkeling
<http://proposo.koncon.nl>

Severijnen, Maaïke (2005). Bulletin Cultuur & School. (10-2005, jaargang 8, nummer 39, blz. 18 t/m 20) '*Proposo geeft muziekonderwijs flinke impuls*'.
http://www.cultuurplein.nl/attachments/session=cloud_mmbase+475920/Bulletin_39.pdf

Intro in situ, een zelfstandige hedendaagse muziekvoorziening met een productiehuis, werkplaats en podium.
<http://introinsitu.nl/intro-in-situ-2/beleidsplan/>

CultuurStation Eindhoven (2010). De plaats van kunst- en cultuureducatie op basisscholen in Eindhoven anno 2010. (14-04-2010)

Cultuurnetwerk Nederland (2007). '*Cultuureducatie in Midden-Drenthe 2007*', Een onderzoek naar cultuureducatie in het basis- en voortgezet onderwijs in de gemeente Midden-Drenthe, Uitgave van Cultuurnetwerk Nederland.
http://www.cultuurnetwerk.nl/producten_en_diensten/afgesloten_onderzoek/Cultuureducatie%20in%20Midden-Drenthe.pdf

Twaalfhoven, Anita (2008). Bulletin Cultuur & School. (7-2008, jaargang 11, nummer 53, blz. 12 t/m 17) '*Van Critical Friends tot Keurmerk*'.
<http://www.mvc.nl/assets/files/Van%20Critical%20Friends%20tot%20Keurmerk.pdf>

Monitor Cultuureducatie in het primair en voortgezet onderwijs, Monitor 2008-2009
Obéron, Sardes

Website: '*Overzicht van basisonderwijs in Eindhoven*'.
<http://www.b9.nl/basisscholen/Noord-Brabant/Eindhoven.htm>

9. Bijlagen

Bijlage 1

Enquête onderzoek interdisciplinaire (muziek)projecten op het basisonderwijs

1. Wat is uw functie?

- directeur
- adjunct-directeur
- kunst-cultuurcoördinator
- leraar kunst- en cultuureducatie
- leraar
- anders:

2. Welke discipline krijgt in de acht schooljaren die een kind op deze school doorbrengt volgens u voldoende aandacht? (meerdere keuzes mogelijk)

- film/audio visueel
- nieuwe media
- beeldende vorming
- muziek
- dans
- theater
- letteren
- erfgoed
- multidisciplinair (betrekking hebbend op meerdere disciplines)
- interdisciplinair (samenwerkend tussen verschillende disciplines)

3a. Welke discipline(s) zou(den) volgens u meer aandacht moeten krijgen op school?

- film/audio visueel
- nieuwe media
- beeldende vorming
- muziek
- dans
- theater
- letteren
- erfgoed
- multidisciplinair (betrekking hebbend op meerdere disciplines)
- interdisciplinair (samenwerkend tussen verschillende disciplines)

**3b. Heeft u meerdere disciplines ingevuld? Ja/nee.
Zo ja, welke vindt u het belangrijkste en waarom?**

.....
.....
.....

4a. Welke groepen/bouwen binnen uw school word(t)/en muziekonderwijs en/of aangeboden?

- groep 1
- groep 2
- groep 3
- groep 4
- groep 5
- groep 6
- groep 7
- groep 8

4b. Welke indeling hanteert uw school tussen diverse groepen met betrekking tot muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten?

- kleuterbouw
- middenbouw
- bovenbouw
- groep 1&2
- groep 3&4
- groep 5&6
- groep 7&8
- op leeftijd, namelijk:
- anders, namelijk:

4c. Hanteert uw school een samenhang tussen diverse leerjaren/bouwen met betrekking tot muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten?

- ja, er is sprake van een opbouw/doorlopende leerlijn
- ja, er is een andere samenhang, namelijk:
- nee, er is geen samenhang

5a. Heeft uw school een vakleerkracht muziek?

- ja
- nee

5b. Zo ja, hoeveel klokuren werden er afgelopen schooljaar (2008–2009) op uw school besteed aan muziekonderwijs?

.....
.....

6. Wat vindt u een belangrijk aspect van cultuureducatie? (meerdere keuzes mogelijk)

- creativiteitsontwikkeling
- samenwerking
- klassenoverstijgend werken
- vakoverstijgend werken
- sociaal/emotionele ontwikkeling
- kennismaking met/oriëntatie op verschillende disciplines
- verbondenheid met de leefomgeving/stad
- ouderparticipatie
- plezier
- talentontwikkeling
- ontwikkelen van vaardigheden
- proces belangrijker dan product
- verbetering sfeer in de leeromgeving
- anders:
-
-

7. Noem een (interdisciplinair)project uit de afgelopen jaren dat u succesvol vindt. Wat maakte dit project tot een succes?

.....
.....

8. Wie leidt de (interdisciplinaire)projecten en/of muziekactiviteiten op uw school? (meerdere keuzes mogelijk)

- leraar
- leraar met specialisatie muziek
- MBO docent
- HBO docent
- ouder
- kunstinstelling
- (muziek) kunstenaar
- anders, namelijk:

9a. Is het beleid van de school, m.b.t. cultuureducatie, veranderd na dit succesvolle (interdisciplinaire)project?

- ja
- nee

9b. Zo ja, zou u kunnen aangeven wat de veranderingen zijn?

.....
.....
.....

10a. Is de 'houding' van de leerlingen veranderd na dit succesvolle (interdisciplinaire)project?

- ja
- nee

10b. Zo ja, zou u kunnen aangeven wat de veranderingen zijn?

.....
.....
.....

11. Welke vaardigheden en kennis heeft de school zelf 'in huis' die zouden kunnen worden ingezet binnen de cultuureducatie?

.....
.....
.....

12. Hoeveel uur zou er per week aan cultuureducatie besteed moeten worden (inclusief de lessen die door eigen vakdocenten gegeven worden)?

.....
.....
.....

13. Waaraan werden de gelden voor muziekonderwijs en -activiteiten het afgelopen schooljaar 2008/2009 besteed? (meerdere keuzes mogelijk)

- deskundigheidsbevordering leraren
- inhuur externe leraren
- deelname aan muziekactiviteiten
- inkoop materiaal
- anders, namelijk:

14. Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van budget?

- ja
- nee

15. Wat zijn volgens u de voorwaarden voor muziek als onderwijsvak op het gebied van budget?

.....
.....
.....

16. Over welke faciliteiten voor muziekonderwijs en -activiteiten beschikt uw school momenteel? (meerdere keuzes mogelijk)

- grote zaal/ruimte (speel/gymlokaal)
- podium
- budget en tijd voor deskundigheidsbevordering
- audiovisuele middelen (muziek, cd speler, tv, videorecorder)
- instrumenten, namelijk:
-
-
- anders, namelijk:
-

17. Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziek- onderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van faciliteiten?

- ja
- nee

18. Wat zijn volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziek- onderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school?

- op gebied van faciliteiten:
- op gebied van budget:
- anders, namelijk:

19. Wat zijn volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van interdisciplinaire (muziek)projecten bij u op school?

- op gebied van faciliteiten:
- op gebied van budget:
- anders, namelijk:

Bijlage 2

Vragenlijst interview onderzoek interdisciplinaire (muziek)projecten op het basisonderwijs

1. Wat is uw functie?

.....

2. Als antwoord op de enquête geeft u aan dat de disciplines ‘nieuwe media’, ‘dans’, ‘theater’ en ‘letteren’ meer aandacht moeten krijgen.

Op welke manier zou u meer aandacht willen geven? Meer lessen? Meer projecten? Extra docenten?

.....
.....

3. Op uw basisschool is er sprake van een opbouw/doorlopende leerlijn. Zou u kunnen aangeven hoe deze doorlopende leerlijn er precies uitziet? Heeft u ook voorbeelden?

.....
.....

4a. Op uw school vinden regelmatig interdisciplinaire projecten plaats. Kunt u verschillende interdisciplinaire projecten op school noemen die de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden?

.....
.....

4b. Wat was het interdisciplinaire aan het project?

.....
.....

4c. Hoe was de opzet van deze projecten?

.....
.....

5a. Waren deze projecten succesvol?

.....
.....

5b. Wat verstaat u onder succesvol?

.....
.....

6. Waarom waren deze projecten succesvol? Welke aspecten maakten het een succes?

.....
.....

7. Waaraan moet een interdisciplinair project voldoen (welke voorwaarden) wil het een succesvol project zijn?

.....
.....

8a. Waaraan moet een interdisciplinair project voldoen (welke voorwaarden) wil het een succesvol (geslaagd) project zijn voor de school?

.....
.....

8b. Kunt u een voorbeeld geven?

.....
.....

9a. Waaraan moet een interdisciplinair project voldoen (welke voorwaarden) wil het een succesvol (geslaagd) project zijn voor de leerling?

.....
.....

9b. Kunt u een voorbeeld geven?

.....
.....

10a. Waaraan moet een interdisciplinair project voldoen (welke voorwaarden) wil het een succesvol (geslaagd) project zijn voor de docent/kunstenaar?

.....
.....

10b. Kunt u een voorbeeld geven?

.....
.....

11. Wie maakt deze interdisciplinaire projecten en wie is eindverantwoordelijk?

.....
.....

12. Wordt er gewerkt vanuit een bepaald thema?

.....
.....

13a. Wordt er bij deze interdisciplinaire projecten rekening gehouden met de verschillende niveau's van de leerlingen?

.....
.....

13b. Zo ja, op welke manier? Hoe doet u dat?

.....
.....

13c. Kunt u een voorbeeld geven?

.....
.....

14a. Zijn er gaandeweg het project veranderingen in het project aangebracht op artistiek-niveau?

.....
.....

14b. Zo ja, zou u kunnen aangeven wat die veranderingen zijn?

.....
.....

14c. Waarom waren deze veranderingen nodig?

.....
.....

15a. Zijn er gaandeweg het project veranderingen in het project aangebracht op pedagogisch-niveau?

.....
.....

15b. Zo ja, zou u kunnen aangeven wat die veranderingen zijn?

.....
.....

15c. Waarom waren deze veranderingen nodig?

.....
.....

16a. Zijn er gaandeweg het project veranderingen in het project aangebracht op beleids-niveau?

.....
.....

16b. Zo ja, zou u kunnen aangeven wat die veranderingen zijn?

.....
.....

16c. Waarom waren deze veranderingen nodig?

.....
.....

17. Als antwoord op de enquête geeft u aan dat leraren en leraren met specialisatie muziek de (interdisciplinaire)projecten en/of muziekactiviteiten op uw school leiden. Worden er ook andere personen (zoals docenten of ouders) ingezet bij deze projecten?

.....
.....

18. Zo ja, hoe is dan de taakverdeling?

.....
.....

19. Welke vaardigheden en kennis heeft de school zelf 'in huis' die zouden kunnen worden ingezet bij interdisciplinaire projecten?

.....
.....

20. Is er een verandering in het beleid, t.o.v. de kunsteducatie, van de basisschool na een interdisciplinair project?

.....
.....

21. Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziekonderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van budget? Zo ja, welke?

.....
.....

22. Over welke faciliteiten voor muziekonderwijs en -activiteiten beschikt uw school momenteel?

.....
.....

**23. Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van muziek-
onderwijs en/of muziekactiviteiten op uw school op het gebied van faciliteiten?
Zo ja, welke?**

.....
.....

**24. Zijn er volgens u belemmeringen voor het plaatsvinden van inter-
disciplinaire (muziek)projecten bij u op school? Zo ja, welke?**

.....
.....

25. Extra opmerkingen en/of aanvullingen:

- Hebt u een vraag gemist in dit gesprek?
- Als u nog een statement zou mogen doen over dit onderwerp, welk
statement zou dat dan zijn?

.....
.....

Bijlage 3

Adressenlijst aangeschreven basisscholen in Eindhoven²²:

- 't Palet** Interconfessionele basisschool met vele activiteiten zowel voor kind als ouder.
Alard Du Hamelstraat 31
5622 CC Eindhoven
tel: 040-2437647
e-mail: palet@skpo.nl
website: <http://www.bspalet eindhoven.nl>
directeur: Yvonne van Mierlo
- Basisschool Theresia** Basisschool in ontwikkeling waar ieder individu competenties heeft en mogelijkheden krijgt om die te ontwikkelen.
Zeelsterstraat 138
5652 EC Eindhoven
tel: 040-2512059
e-mail: theresia@skpo.nl
website: <http://www.skpo-theresia.nl>
directeur: Wim Dekkers
adjunct-directeur: Sultan Solak
- De Bijenkorf** Jenaplanschool waar het leren in een sfeer is waarin een kind zich veilig voelt en waar kinderen worden gestimuleerd naar hun beste kunnen te presteren.
De Koppele 2
5632 LA Eindhoven
tel: 040-2414715
fax: 040-2410611
e-mail: bijenkorf@skpo.nl
website: www.bsdebijenkorf.nl
directeur: Hans Berndsen & Lenny Voets
- De Hobbitstee** Openbare Saltoschool met een inspirerende website.
Schelluinen 2
5653 JM Eindhoven
tel: 040-2511441
fax: 040-2550468
e-mail info@bs-hobbitstee.nl
website: www.bs-hobbitstee.nl
directeur:

²² <http://www.b9.nl/basisscholen/Noord-Brabant/Eindhoven.htm>

- de Horst** Speciaal onderwijs voor kinderen met hoor-, spraak-, en/of taalproblemen.
Toledolaan 3
5629 CC Eindhoven
tel: 040 290 23 45
fax: 040 248 34 79
e-mail: dehorst@taalbrug.nl
website: <http://dehorst.dse.nl>
directeur: Jan Cremers
- de Klapwiek** Openbare Basisschool
Saltoschool de klapwiek:
Marseillelaan 100a
5627GM Eindhoven
tel: 040-2413340
e-mail: info@bs-klapwiek.nl
website: www.klapwiek.nl
directeur: Janny van den Broek
adjunct-directeur: Jan Liebrechts
- de Talisman** Basisschool 'de Talisman'
Seringenstraat 9
5644 PK Eindhoven
tel: 040-211 23 16
e-mail: talisman@skpo.nl
website: <http://bsdetalisman.nl>
directeur: Henk Hinsenveld
- De Troubadour** R.K. Basisschool. SKPO
Maria van Bourgondiëlaan 2-4
5616 EE Eindhoven
tel: 040-251 27 04
fax: 040-251 33 21
e-mail: troubadour@skpo.nl
website: <http://www.dse.nl/~troubadour>
directeur : Gerard Grondhuis
- de Wilackers** R. K. Basisschool
Piuslaan 68, 5614 CM Eindhoven
tel: 040-2111844
e-mail: info@wilackers.nl
website: www.wilackers.nl
directeur: Jan Bergmans, adjunct-directeur: Sandra Verstegen

De Zevensprong Openbare basisschool met passend onderwijs voor kinderen uit de buurt. Een school die betrokken is bij het wel en wee van de kinderen en hun ouders.

Brede School De Zevensprong

Heezerweg 347

5643 KG Postbus 4039, 5604 EA Eindhoven

tel: 040-2112483

fax: 040-2129892

e-mail: Info@bs-dezevensprong.nl

website: <http://www.bs-dezevensprong.nl>

directeur: Ton Rek

adjunct-directeur: Korien Spijkers

Drents Dorp Openbare Basisschool. Saltoschool.

Kootwijkstraat 33

5651 AP Eindhoven

tel: 040-2910525

e-mail: info@bs-drentsdorp.nl

website: <http://www.bs-drentsdorp.nl>

directeur: Frans Snellen

Floralaan

Salto basisschool

Floralaan West 264

5644 BN Eindhoven

tel: 040 - 2 112 112

e-mail: info@bs-floralaan.nl

website: www.bs-floralaan.nl

directeur: Jan Groot

adjunct-directeur: Fred Verspaget

Jan Nieuwenhuizen School

Speciaal Basis Onderwijs

Saltoschool s.b.o. Jan Nieuwenhuizen

Maximiliaanstraat 2a

5616 EP Eindhoven

tel: 040-2516155

e-mail: info@sbo-jns.nl

website: <http://www.sbo-jns.nl>

Montessorischool de Tempel

Fraaie website van deze basisschool
Baarle Hertoglaan 1
5628 PM Eindhoven
tel: 040-2412671
fax: 040-2489622
e-mail: info@bs-tempel.nl
website: <http://www.bs-tempel.nl/Site/home.html>
directeur: Gerard Westerbeek
adjunct-directeur: Ellen Reijners

Mytylschool

Mytylschool
Toledolaan 4
5629 CC Eindhoven
tel: 040-2418181
fax: 040-2489952
e-mail: administratie@mytylschooleindhoven.nl
website: <http://www.mytylschooleindhoven.nl>
directeur: Theo Goossens

Rapenland

Locatie Gen. van Heutszlaan
Gen. van Heutszlaan 28
5623 JA Eindhoven
tel: 040- 2439233
e-mail: rapenland@skpo.nl
Locatie Gen. Collaertpad
Gen. Collaertpad 2
5623 LM Eindhoven
tel: 040- 2437721
website: <http://www.mytylschooleindhoven.nl>
directeur: Frans Verberne
afdelingshoofd: Susanne Nagelmaeker

Saltoschool Hanevoet

Nederlandse Jenaplanschool. Ze proberen garant te staan voor onderwijs op maat in een veilige omgeving die goed bereikbaar is. Voor iedereen toegankelijk op basis van betrokkenheid, respect en tolerantie

Oldengarde 1B
5655 CP Eindhoven
tel: 040-2518972
fax: 040-2526241
e-mail: info@bs-hanevoet.nl / website: <http://www.bs-hanevoet.nl>
directeur: Hans van Dael

Trudo

Basisschool in het hart van het stadsdeel Strijp. Maakt deel uit van het Spilcentrum Trudo aan de St. Trudostraat.

St. Trudostraat 10

5616 GB Eindhoven

tel: 040-2517585

e-mail: trudo@skpo.nl

website: <http://www.bstrudo.dse.nl/framethuis.htm>

directeur: Genio van Hees

adjunct-directeur: Ad Taks

Vrije School Brabant

Vrije School. De website geeft een realistisch beeld van het vrijeschoolonderwijs en laat zien dat de naam vrijeschool een andere inhoud vertegenwoordigt dan vaak wordt gedacht.

Nuenenseweg 6

5631 KB Eindhoven

tel: 040-2452948

e-mail: post@vrijeschoolbrabant.nl

website: <http://www.vrijeschoolbrabant.nl/algemeen/algemeen.php>

directeur: R. Kusters